

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Kapel O.L.Vrouw van Bijstand in Zottegem (Godveerdegem)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Kapel O.L.Vrouw van Bijstand, Zottegem (Godveerdegem), Kapellestraat –
monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/41081/101.2

Dries Van Den Broucke

4/10/2017

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving van de huidige toestand	5
1.4.	Historiek van het dossier	5
2.	Evaluerend gedeelte	6
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	6
2.2.	Motivering van de opheffing van de bescherming	6
2.3.	Juridische toestand	7
2.3.1.	Onroerend Erfgoed	7
2.3.2.	Ruimtelijke Ordening	7
3.	Beheersvisie	7
	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	7
4.	Bronnen	7
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	7
5.1.	Omgevingsplan	7

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE Situering

De kapel O.L.Vrouw van Bijstand is gelegen in de Leliestraat in Zottegem. De kapel is in 1974 beschermd als monument omwille van de architecturale en artistieke waarde. (koninklijk besluit van 30 september 1974). De bescherming is beperkt tot de kapel. De kapel is gelegen naast een woonhuis (Leliestraat 1) in woongebied aan de rand van een woonuitbreidingsgebied.

1.2. Historisch overzicht

De kapel is een barokke kapel met kern uit de 17de eeuw en belangrijke aanpassingen in de 18de en 20ste eeuw. Op de Kaart Vandermaelen is de kerk opgenomen en benoemd "Chap. Ste. Marie". De kapel is aangebouwd aan een groter volume links van de kapel.

De Leliekapel is in 1945 gefotografeerd. Deze foto's maken deel uit van het archief van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium. Ook het interieur is op dat moment gefotografeerd. De kapel bevond zich op dat moment nog in een goede staat.

De kapel is beschermd in 1974. Op dat moment was de kapel nog een redelijk goede toestand. De erfgoedwaarden waren afleesbaar en herkenbaar in volgende erfgoedkenmerken en -elementen:

Erfgoedkenmerken:

- Tijdsperiode: Kern uit de 17de eeuw, met belangrijke aanpassingen in de 18de en ook vroege 20ste eeuw;
- Stijl: bak- en zandsteenstijl met invloeden van barok en classicisme;
- Typologie: vrijstaande kapel (bedevaartskapel, betreedbare kapel).

Erfgoedelementen:

- Draagmuren in handgevormde Spaanse bakstenen met cementbezetting, deels op stenen getrokken en deels bekleed met grove crépi bezetting;
- Plint gevormd door cementbezetting op baksteen, eindigend op een conrdonlijst in Balegemse steen;
- Klokkentoren boven toegangspoort;
- Vensteropeningen voorzien van omlijsting in Balegemse steen, Ramen hebben ijzerprofielen met glas-in-lood en voorzien van traliwerk;
- Toegangsdeur voorzien van omlijsting in Balegemse steen, Deur gemaakt uit geveerd eikenhout;
- Dak uit eikenhouten draagstructuur met bebording en paars-blauwe natuurleien;
- Plafond bestaat uit een gemetseld (Boheems) gewelf bepleisterd met kalkmortel;
- Vloer bestaat uit zwarte basecles-steen, eerste trede en deel altaar verhoogd eveneens in natuursteenbanden met opvulwerk in cementtegels;
- Inkomzas gevormd door ijzeren hekwerk;
- Doksaal bereikbaar via toegangstrap in centrale beuk en bestaande uit houten structuur met kinderbalken en plankenvloer uit eik. De balustrade bestaat uit 21 balusters en een vaste pupiter;
- Eikenhouten barokaltaar, voetstukken voor beelden, staties in half-reliëf, Onze-Lieve-Vrouwebeeld, Communiebank, wijwatervat.

Deze kapel is een zeldzaam voorbeeld van een grote barokkapel die in een landelijke omgeving werd gebouwd. In Vlaanderen zijn er voor de periode (17de en 18de eeuw) een 300-tal betreedbare kapellen geregistreerd in de Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed, waarvan 22 in barokstijl. De meeste daarvan zijn veel kleiner van schaal en minder rijkelijk van uitwerking. De Leliekapel situeert zich binnen de top 10 van dergelijke kapellen.

Qua typologie sluit de Leliekapel aan bij deze van de bedevaartskapellen, die meerdere traveeën lang zijn om aan een groep mensen onderdak te kunnen bieden. Hiervan zijn er

slechts een 130-tal in Vlaanderen, waarvan er 24 tot ongeveer hetzelfde spectrum behoren als de Leliekapel. Sommigen zijn iets kleiner, sommigen iets groter, sommigen zijn iets rijker uitgewerkt van interieur, sommigen iets meer bescheiden.

Zeer verzorgd en zeer uitzonderlijk was ook de overkapping met boheemse kappen. De boheemse kap komt af en toe voor in de architectuur van kerken en kloosters, en soms in hoevebouw, maar voor een kapel is dit het enige gekende voorbeeld.

De Leliekapel is een goed voorbeeld van een barok vormgegeven kapel in Vlaanderen, waarin elementen uit het traditionele vormrepertorium en barokinvloeden vermengd worden. Materiaalgebruik en vormgeving zijn typisch voor de regio en periode, met het gebruik van de boheemse kappen als uitzonderlijk element.

Op het moment van de bescherming in 1974 was deze bedevaartkapel al gesloten en zijn de interieurelementen weggehaald en opgeborgen door de gemeente. Enkel het 18de-eeuwse portiekaltaar was nog aanwezig. Dit beïnvloedt de contextwaarde negatief, alhoewel de breuk tussen losse interieurelementen en gebouw niet irreversibel was op dat moment.

Op het moment van de bescherming was de herkenbaarheid van het gebouw nog in hoge mate aanwezig. Een "staat van bevinding" van 1980 geeft – zes jaar na de bescherming – een goed beeld van een gebouw dat aan reparatie toe is, maar waarvan het beeld en de materialiteit nog grotendeels intact zijn. Wel waren al losse interieurelementen uit het gebouw verwijderd om elders te worden opgeslagen. Ook waren 3 zuidelijke ramen toegemetseld.

1.3. Beschrijving van de huidige toestand

De kapel is volledig verwaarloosd. Er resten nog enkel muurresten van de kapel. Het interieur en de interieurafwerking zijn volledig verdwenen. Van de raamopeningen rest niets meer.

Van de hierboven opgesomde erfgoedelementen zijn nog slechts fragmenten bewaard van de draagmuren in handgevormde Spaanse bakstenen en van de plint gevormd door cementbezetting op baksteen.

1.4. Historiek van het dossier

De kapel werd beschermd in 1974. Ze was toen nog in vrij goede staat. In de daaropvolgende jaren heeft de administratie bevoegd voor de opvolging van het beschermd erfgoed de stad Zottegem meermaals (1975, 1981 en in 2000) aangemaand om de kapel te herstellen en onderhouden. Nadat in 2001 de kapel deels instortte werd gevraagd de kapel af te sluiten en een restauratiearchitect aan te stellen. In 2006 stelde de stad voor om de kapel te integreren in een project waarbij ze zou fungeren als buurthuis. Een restauratiedossier werd verder uitgewerkt en gunstig geadviseerd in 2008.

In 2012 is beslist niet in te gaan op een vraag tot opheffing van de bescherming onder andere op basis van een ongunstig advies van de KCML.

Op 30 juli 2012 stelde het agentschap Inspectie RWO een PV op wegens verwaarlozing. De herstellvordering werd op 14 augustus 2012 opgesteld. De vordering van de gemachtigd ambtenaar bevatte de uitvoering van de werking in 2 fases. De eerste fase betrof de consolidatie, terwijl de 2de fase het definitief herstel beoogde. Gelet op de sepotbeslissing van het parket en het feit dat de rechtstoegang tot de burgerlijke rechter in het kader van het Monumentendecreet van 1976 onzeker is, werd een vordering ingeleid in overeenstemming met de wet van 12 januari 1993 'betreffende een vorderingsrecht inzake bescherming van het leefmilieu'. De milieustakingsrechter oordeelde in zijn vonnis van 10

juli 2014 dat binnen het kader van een dergelijke vordering enkel dringende maatregelen konden worden opgelegd, een veroordeelde de stad Zottegem enkel tot het uitvoeren van fase 1 (consolidatie). Inspectie RWO liet weten dat het zich het recht voorbehield om zijn vordering voor fase 2 alsnog te brengen voor de bevoegde rechter. De stad Zottegem was hiervan op de hoogte op het ogenblik dat zij besliste om te berusten in het vonnis. Fase 1 is dan ook geen eindfase, maar een basisvoorwaarde voor de aanvang van definitief herstel. Hiermee zou worden gewacht tot na inwerkingtreding van het Onroerenderfgoeddecreet dat immers voorzag in een rechtsvordering voor de burgerlijke rechter. De stad voerde het vonnis van de milieustakingsrechter uit.

Aangezien de erfgoedwaarden op basis waarvan de kapel is beschermd als onherstelbaar worden beoordeeld is een schadevergoeding verschuldigd voor het beëindigen van het misdrijf. Het handhavingstraject is voorgelegd aan de rechter zodat hij over de schadevergoeding kan oordelen. Het handhavingstraject en het traject voor de opheffing van de bescherming lopen gelijktijdig.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

De erfgoedwaarden die aan de grondslag lagen van de bescherming zijn verloren gegaan. Een evaluatie dient te gebeuren of deze erfgoedwaarden herstelbaar zijn of dat niet zijn. Om de herstelbaarheid te beoordelen wordt het methodologisch kader gebruikt dat het Onroerenderfgoeddecreet in artikel 11.4.1 biedt en worden de verschillende mogelijkheden die aanleiding kunnen geven tot integraal herstel overlopen:

- Feitelijk herstel van de erfgoedwaarden is onmogelijk omdat er onvoldoende elementen bewaard zijn om dit in zijn authentieke materialiteit mogelijk te maken. De in situ bewaarde delen en de recent in het stadsmagazijn gestockeerde onderdelen zijn beperkt. Doordat doorheen de tijd heel wat origineel materiaal verloren is gegaan is een feitelijk herstel onmogelijk.
- Een reconstructie van de materialiteit door hergebruik van de in situ bewaarde delen en van de gestockeerde onderdelen en door het toevoegen van nieuwe materialen levert een kopie of reproductie of slechts een afbeelding van de oorspronkelijke constructie en van de oorspronkelijke materialiteit. De omvang van de in situ behouden materialiteit en van de gestockeerde onderdelen is gering. De stijkenmerken, de tuitgevel met klokkenruiter, het dakgebinte en het gewelf evenals de glasramen dienen gereconstrueerd te worden. ook het interieur, het portiekaltaar, het schrijnwerken het interieur dienen gereconstrueerd te worden om het architecturale en artistieke beeld te herstellen. Wat verdwenen is en niet feitelijk hersteld kan worden is zo omvangrijk dat het eindresultaat nog weinig authenticiteit bevat. Authenticiteit en een gaaf bewaard zijn van de erfgoedelementen die de erfgoedkenmerken illustreren en de erfgoedwaarden onderbouwen is een voorwaarde om een monument als beschermenswaardig te beschouwen. In deze casus is de verhouding tussen wat gereconstrueerd dient te worden en wat in situ is gestockeerd en ex situ bewaard in onevenwicht.
- Het monument is als geheel verloren gegaan waardoor op heden geen erfgoedwaarden meer aanwezig zijn.

2.2. Motivering van de opheffing van de bescherming

Gezien het verlies van erfgoedwaarde kan de bescherming als monument van de kapel niet meer worden gemotiveerd. Daarom is een opheffing van de bescherming gerechtvaardigd.

Omdat het monument doorheen de tijd verschillende malen is geregistreerd is niet nodig om het monument naar aanleiding van de opheffing nog een laatste maal te registreren.

Opheffingsdossier: kapel O.L.Vrouw van Bijstand, monument

Het belang van de individuele erfgoedelementen uit context is gering. Er is bijgevolg ook geen verplichting tot behoud of opslag van deze elementen in een onroerenderfgoeddepot.

2.3. Juridische toestand

2.3.1. Onroerend Erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed, met als status "bewaard"
(<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/9756>)

2.3.2. Ruimtelijke Ordening

De kapel is gelegen in woongebied aan de rand van een woonuitbreidingsgebied.

3. BEHEERSVISIE

Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

Omwille van de documentaire waarde van de bouwkundige resten blijft de kapel van O.L.Vrouw van Bijstand opgenomen in de wetenschappelijke inventaris van het bouwkundig erfgoed.

4. BRONNEN

Beschermingsdossier en beheersdossier kapel Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand in Zottegem (Godveerdegem). Archief van het agentschap Onroerend Erfgoed.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Zie afzonderlijk document